

## **Sicole**

### **Li fråzlete abayrece et l' fråzlete condicioneuse**

[subordonnées hypothétique et conditionnelle]

Ene fråzlete abayrece, c' est ene fråzlete k' on s' dimande si çou k' on dit si va bén passer insi. Des côps, c' est åk di cråndimint impossible.

*Sabaye s' i rfrè bon di l' après-nonne.*

*Sobayî si ti lyi oizreus bén aler dmander l' eure, manire di fé cnoxhance.*

*Si les Amerikins n' årént néen yeu vnou, dji seréns co Almands.*

*Si vs årîz waitî comifåt, vos ls årîz rtrové, vos clés: elle estént dvant vos ouys !*

*Si matante end åreut, ci sereut mononke.*

Li fråzlete abayrece est ene miete diferinne del fråzlete condicioneuse.

*S' il est d' Bovegne, k' i vegne; s' il est d' Dinant, djel Ritchesrans.*

*Si ç' tins la n' candje néen, dji nd årans pont d' ôte.*

*S' i n' ténreut k' a mi, djel sitronne, ci cazot la.*

*S' il avaxhe sitî dins ses toirts, dji n' åreu néen tnou avou lu.*

Gn a eto des sacwès k' on n' sait néen å djasse si ça s' a passé, mins ki c' est djasse ene simpe fråzlete coplemint...

*Dji n' croe néen k' il åreut polou intrer e corti sins passer l' hâjhea (li bârire).*

...ou ene fråzlete di kåze (mins ciddé, on sait k' ça s' a bén passé insi)

*S' il aveut bevou, i n' aveut k' a n' néen raler e-n oto.*

Tins d' codjowaedje dins les fråzletes ipotetikes et condicioneuses.

On ï pout trover:

- l' indicatif futurrece (*s' i rfrè bon*) : si c' est ene sacwè ki pôreut bén ariver
- li condicioneu (*si t' oizreus, s' i n' årént néen yeu vnou*) si c' est ene sacwè waire probåbe.
- l' imparfwait (*si vs avîz waitî comifåt, ...*). Mins néen si c' est ene sacwè d' impossible (*si matante end åreut, ...*)
- li suddjonctif prezintrece (*s' il avaxhe, ...*)
- l' indicatif prezintrece, si c' est ene condicion po ene sacwè ki s' passe asteure (*s' il est d' Bovegne*)

Divwer pol côp ki vênt: sayîz d' vey kimint k' ces fråzes la serént dins des ôtes lingaedjes ki vs kinoxhoz.

**Eciclopedeye :**

## Les tchampions des bwès

### Deus grandès sôres



les tchampions ås lameles: end a des cis k' c' est do pwezon.



les tchampions ås buzetes: **boles** vraiys: nén epweznants

### Les bokets d' on tchampion:

- \* li **raecinêye (micelium)**: c' est l' vraiyy coir do tchampion: il est dzo tere, et i pout n' nén mori d' ene anêye a l' ôte.
- \* Li tchampion k' on voet si lome li **sporofôre**. c' est tot bounmint li fleur do tchampion, ki poite les grilles (c' est s' no): il est fwait di deus troes bokets:
- \*\* li **tchapea u tiesse** (la k' gn a ces grilles la lomêyes "espôres").
- \*\* li **pî k' i gnè** pout awè èn **anea** dsu.
- \*\* li **bouyote do pî**: gros rinfelmint å pî do pî.

I fåt prinde totes les párteyes do tchampion po sawè å djusse li ké k' c' est.

### Les åbsoneus

les cwereus (micolodjisses): i studiet les tchampions dins des laboratweres, kécfeye pol peure syince, kécfeye po trover des prodûts k' on s' è pout rsiervi (penicilene...).

les féns choxheus: ont-st aprins a les ricnoxhe dins des soces d' åbsoneus; po magnî les meyeus, u po fé do guide-nature.

les pormoenneus-codeus: sayèt d' endè ramasser d' totes les sôres, et aler dmander å guide les kés k' c' est.

les magneus u rvindeus: i n' codèt ki les cis k' on magne, por zels u po ls aler rvinde. MINS on n' pout nén prinde dipus k' on saeyea d' 10 lites par djin. I fåt l' acoard do propriétaire do bwès. Bråmint des Polonès.

les piteus ddins: cwand i trovèt on boloe dins l' bwès, i pitèt dvins.

## **Belès-letes : sicrijheu e walon**

### **Joël Thiry**

E 1999, il a rexhou "Magnaedjes di manaedjes", des inketes francès-walon so çou k' les djins magnént li long d' l' Aiwe d' Oûte d' Oufalijhe disk' a Houton, del guere 1914-1918 disk' ås anêyes 1960.

E 2001, i vude "Zimtêye di boute-boutes", onk des prumîs lives di rcetes e walon. So les trinte-shijh manires di fé a magnî avou des cwayes.



E 2005, i rprind l' moennaedje do Muzé do Pârlaedje e l' Årdene, come Mitchî Francård vineut d' esse lomé vice-recteur a l' UCL.

E 2008, il rexhe on live foirt a pårt : "Å ratind-tot".

Si prumî vraiye ouve di belès-letes, ci serè po 2008 : "Doze femes", ki l' pindant, "Doze omes" va rexhe e 2011; li minme anêye, avou Djozé Schoovaerts po l' dessinaedje, il askepeye li persounaedje di Djustin Titôrvå.

Il a stî eto onk des adjinçneus (avou Chistian Antoine et Michel Terer) del waibe do Muzé do Pârlaedje e l' Årdene (2013).

E 2014, i rashonne e-n on live totès viyès tchansons d' circonstance ramexhnêyes dins tote li Mîtrinne Årdene : c' est "So tchants so voyes".

E 2017, i ratoûne e walon on live d' imådjes da Nadine Fabry, "Luciye et l' noere rotche".

### **Luciye et l' Noere rotche**

C' est l' prumî live d' ene colección po ls efants, ki s' lomrè «Spitant».

Nadine Fabry, c' est li ptite-feye del pondeuse Lucy Fabry, k' a-st aprins leye-minme do pinte Richard Heinz. Ci-ci a fwait ene pondeure del Noere Rotche di Werisse, ki l' istwere toûne åtoû.

C' est ene pitite båshele, Luciye (mins ki dmeure ortografeye Lucy), k' est e vacances amon s' grand-mame, a Sî (dilé Ferire), so l' Aiwe d' Oûte. Ele î va rescontrer on vî pondeu ki lyi va-st aprinde a ponde.

**Tecniqe des desséns:** Les desséns Nadine Fabry, c' est des couleurs a l' aiwe, mins nén trop distimpêyes. Mins li mwaisse toeles da Richard Heinz, c' est ene pondeure a l' ôle fwaite à couteau, come dit dins l' live:

*Mi, i n' mi fåt ki deus ou troes pinceas. Et des couteas avou. I sont bråmint pus d' ahesse po moenner l' bataye* (p. 10).

Li vî pondeu dene ossu ses idêyes sol manire di ponde. Metans: èn nén prinde do noer:

*Nén dandjî del noere pinteure. Si on maxhe do bleu, do rodje et do djaene, c' est tot djudesse li boune couleur po fé rsinti mes sintimints* (p. 8).

## Tchanson

### Dj' a m' tabeur, mes clikes et mes clakes

I. Dj' aveu-st ene si måle måråsse / Trop matén ele mi fjheut lever (2 côps)  
Ele m' evoyive el prereye / po les crås pourceas wårder.

#### Resploe:

Dj' a m' tabeur, mes clikes et mes clakes, / et s' a dj' mi vierlete a m' costé (2 côps)

II. Ele m' evoyive el prereye / po les crås pourceas wårder (2 côps) Avou  
ene pitite coyene di lård / Et ene pîce di pwin tot tchamossî  
å resploe

III. Avou ene pitite coyene di lård / Et ene pîce di pwin tot tchamossî (2 côps)  
Cwand dji vneu-st emey les prés, / la k' dji m' meteu-st a coirner  
å resploe

IV. Cwand dji vneu-st emey les prés, la k' dji m' meteu-st a coirner (2 côps)  
Les pourceas cmincént-st a rire / Et totes les troyes a danser.  
å resploe

V. Les pourceas cmincént-st a rire / Et totes les troyes a danser (2 côps)  
N' aveut k' ene tote pitite troye / ki n' poléve si cou moenner.  
å resploe

VI. N' aveut k' ene tote pitite troye / ki n' poléve si cou moenner (2 côps)  
Les pourceas l' prindît pal pate / Tot djhant "so m' vé, vos dansroz"  
å resploe

VII. Les pourceas l' prindît pal pate / Tot djhant "so m' vé, vos dansroz"  
Dj' aveu-st ene si måle måråsse / Trop matén ele mi fjheut lever  
å resploe



Vî cråmignon



riprins pa les Crapådes